

NIROV JAARPLAN 2011

4. Bouwen aan een ruimtelijke infrastructuur

Plein 1992, Ceramique terrein, Maastricht

Aanleiding

Nederland is een ruimtelijk goed geordend land en daar zijn we trots op. De medio 2010 verschenen Canon Ruimtelijke Ordening straalt dat ook uit. In de afgelopen 50 à 60 jaar hebben wij (ook internationaal) naam gemaakt met de ordentelijke ruimtelijke inrichting van het volle, deels onder zeespiegel gelegen landje. Dankzij het sterke ruimtelijk orderingsbeleid en de stevige volkshuisvesting hebben wij een beperkte stedelijke problematiek en een kwalitatief goede woningvoorraad. De vergelijking met Parijse voorsteden of Britse achterstandswijken gaat niet op. Het ministerie van VROM was – ondanks in de tijd veranderende namen - daarin steeds een boegbeeld.

Het kabinet Rutte creëerde een nieuw departement dat Infrastructuur en Milieu heet. De ambtenaren van Natuur en Wonen verhuizen respectievelijk naar EZ en BZK. De al sinds de jaren 90 door het Nirov bepleite integratie van ruimtelijk relevante beleidsonderdelen in één departement (Commissie Witsen, 1998) komt een stap dichterbij. Voor een echt integrale ruimtelijke nota waarin ook belangen van Wonen en Natuur zijn meegenomen, zullen echter nog steeds minimaal drie ministers moeten tekenen.

Het kabinet Rutte zet zwaar in op infrastructuur: 'Goede doorstroming op de wegen is belangrijk voor de bloedsomloop van de economie'. Het kabinet streeft naar meer (markt-)geld voor infrastructuur en naar meer voortvarendheid in de planning en besluitvorming over infrastructuurprojecten. De

paragraaf in het regeerakkoord die expliciet over ruimtelijke ordening gaat, is kort. De noodzaak van een integrale afweging van belangen wordt genoemd. Die afweging moet transparant zijn en moet plaatsvinden 'zo dicht mogelijk bij degenen die het direct aangaat'. Ruimtelijke ordening wordt meer overgelaten aan provincies en gemeenten. Toezicht en regie op de ruimtelijke ordening gaan naar de provincies.

Hiermee ontstaan nieuwe verhoudingen en nieuwe beleidsaccenten die kansen bieden voor een goede ruimtelijke ordening en 'infrastructuur' ten dienste van de samenleving.

infrastructure the basic structure of an organization, system, etc.

(Bron: www.thefreedictionary.com)

in-fra-structure the underlying foundation or basic framework (as of a system or organization).

Synonyms: architecture, armature, cadre, configuration, edifice, fabric, framework, framing, frame, shell, skeleton, structure.

(Bron: *Merriam Webster Online Dictionary*)

Nota bene: Ruimtelijke structuur ... is ook een infrastructuur

In de ruimtelijke ontwikkeling is in de afgelopen tien jaren sterk ingezet op het schaalniveau van gebieden en op de integraliteit van opgaven. Het decor was dat van een goede economische ontwikkelingen en een florerende vastgoedmarkt. Veel gebiedsontwikkelingen kampen nu met uitvoeringsproblemen. De economische crisis frustreert veel zorgvuldig geregisseerde integrale duurzame gebiedsontwikkelingen. Hoge ambities en financiële haalbaarheid blijken niet (meer) te matchen, met als gevolg dat veel plannen nu stagneren. Er ligt een dringende opgave om de overmaat in de bestaande planvoorraad te saneren met inachtneming van 'de werkelijke vraag'. Realistische prognoses, kennis van de bestaande voorraad en inzicht in de al getekende planvoorraad zou moeten leiden tot een realistisch bijgestelde regionale programmering. De opgave is om te komen van aanbodplanning naar vraagsturing. Vraagsturing is echter iets anders dan 'de vraag sturen'. De vraag laat zich niet sturen, maar wel onderzoeken. Het is meer dan ooit gewenst om de daarvoor bruikbare methoden, technieken en instrumenten te herijken.

Probleemstelling

In de context van crisis, bezuinigingen, woningmarkthervorming en duurzame gebiedsontwikkeling is er aanleiding om de sturingsfilosofie, de regelgeving en de financiële arrangementen in het domein van ruimte en wonen op hun merites te beoordelen. Het Nirov wil ervoor waken dat het kind met het badwater wordt weggegooid en wil denkkracht en inspiratie vanuit de vakwereld losmaken door het goede uit de RO-verworvenheden trots omhoog te houden en wat voor verbetering vatbaar is, kritisch te doordenken.

Nieuwe vragen

Nota Ruimte Plus

De Nota Ruimte formuleert veel ambities en is een echte 'groei'-nota. Mede als gevolg van de economische crisis gaan steeds meer partijen ervan uit dat onze ruimtebehoefte structureel op een lager niveau komt te liggen; niet alleen ten opzichte van wat we gewend waren, maar ook ten opzichte van onze prognoses. Het is wenselijk om tot een herijking van prognoses te komen en de opgaven bij te stellen. Bovendien lijkt het kabinet Rutte in het regeerakkoord afstand te nemen van de ambitie om nieuwe ontwikkelingen binnen bestaand stedelijk gebied te bundelen. Er wordt ruimte gemaakt voor meer kleinschalige locaties, ook in open gebieden. Daarmee krijgt het verstedelijkingsbeleid een andere richting. Een bijgestelde Nota Ruimte ligt dan ook voor de hand. Daarbij zullen nieuwe vragen rijzen, zoals de vraag wat er 'centraal nog moet' als er decentraal steeds meer kan en provincies en gemeenten vooral hun eigen afwegingen zullen maken.

Ontplannen

Het besef dringt door dat er voor de middellange termijn op veel plekken sprake is van een overmaat aan plannen. Ontplannen, desinvesteren en omgaan met verschillen zijn ingrediënten voor nieuw ruimtelijk beleid. Kunnen we van lokale en regionale bestuurders verwachten dat zij daarin over hun schaduw heen springen? Welke criteria leiden tot verantwoord ontplannen? Ontstaat er een verhevigde concurrentieslag op lokaal en regionaal niveau?

Transit-oriented verstedelijkingsbeleid

De trek naar de steden neemt toe en steden groeien weer. Onze 'ruimtelijke ordening zonder geld' bevat een opdracht tot binnenstedelijke verdichting, naast enkele grote rijkslevelingslocaties waaronder Almere. Maar zowel binnenstedelijk als op rijkslocaties moet er veel geld bij, wil het enigszins van de grond komen. Hoeveel realisme zit er nog in deze koers? Moeten de bakens verzet worden? Het Nirov kijkt uit naar de studie die het EIB verricht voor de rijksbouwmeester. Daarin worden de maatschappelijke kosten en baten van 'binnenstedelijk bouwen' en 'bouwen in de wei' met elkaar vergeleken. De nadrukkelijke hint in het regeerakkoord over kleinschalig bouwen in het Groene Hart lijkt een voorbode van een koersverlegging in het rijksverstedelijkingsbeleid. Een dwingende rijksopvatting over bundeling van nieuwbouw in stedelijke regio's lijkt passé. Provincies en gemeenten zullen daarin voortaan eigen keuzes maken. Dat krijgt consequenties voor de stedelijke uitleg en de vervoersvraag. Biedt een 'transit-oriented' benadering kansen voor woonconsumentpreferenties, ruimtelijke kwaliteit en bereikbaarheid?

Kansen in de Eurodelta

Op thema's als infrastructuur, water, energie, economie, gezondheidszorg en zelfs woningmarkt is de dynamiek in de Eurodelta een factor die van invloed is op de binnenlandse dynamiek. Het zou voor de hand liggen om in de ruimtelijke afwegingen dit schaalniveau mee te nemen. Bijvoorbeeld als het gaat om de allocatie van energieproductie (zoals windmolenparken), de berging van piekafvoeren van de grote rivieren, de compensatie van natuur en de strategische keuzes voor economische clusters (de valleys en ports). Het vermogen om op dit schaalniveau te onderzoeken, te plannen en af te stemmen is beperkt, maar wordt ook nauwelijks gevoed door visies en ambities; en dat terwijl er vanuit economie en efficiency enorme kansen liggen. Wat doen we met deze kansen?

Onplanbare burgers

Voor overheden en marktpartijen komt de woonconsument eindelijk echt in beeld. De burger wordt steeds lastiger te vatten omdat die zich via nieuwe vormen van informele planning, community planning en collectief particulier opdrachtgeverschap een eigen weg door de ruimtejungle baant. Wat betekent al die particuliere nijverheid voor de schaal, het tempo, de samenhang van toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen?

Rol van het Nirov

Het Nirov schetst met bovenstaande vraagstukken enkele actuele vragen in het ruimtelijk domein. Het Nirov wil binnen de lange lijn van het ruimtelijk discours flexibel inspringen op de actualiteit, om op die manier bij te dragen aan een positieve positionering van de integrale ruimtelijke afweging. De jaarlijks terugkerende debatmomenten worden onder meer vanuit deze lijn ingevuld.

Mogelijke activiteiten

Denktank Impact assessment regeerakkoord

Een selectie van prominente denkers en doeners uit ruimtelijk relevante beleidsterreinen wordt gevraagd om op persoonlijke titel en in de vrije ruimte bij het Nirov na te denken over consequenties van 'de nieuwe context' en kansen voor nieuw ruimtelijk beleid. Leidt tot een publicatie, vergelijkbaar met 'Het Lagenland' (ooit de aanzet tot Lagenbenadering in 5e Nota / Nota Ruimte).

Debatreeks Toekomstagenda Ruimte i.s.m. S+RO

Debatten op locatie, bijvoorbeeld:

- In de leegte van de IJsselmeerpolders – icoon voor het oplossen van ruimteproblemen - willen wij met elkaar praten over de omvang van onze toekomstige ruimtebehoefte, de validiteit van onze prognoses en het omgaan met de huidige overmaat.
- Een tocht met Randstadrail. In het metrostation Pijnacker-Zuid - Randstadrail: icoon voor samenhangende en bereikbare netwerksteden - moeten we doorpraten over een integrale visie op ruimtelijke kwaliteit en bereikbaarheid.
- Op een van de De Mainports – iconen die aanjagers zijn van onze economie – kunnen we komen tot een nieuwe analyse van ons nationale verdienmodel en hoe wij dat ruimtelijk faciliteren.
- Een wandeling over een stukje Pieterpad mag natuurlijk niet ontbreken. Het Pieterpad is veroverd op de ruimtelijke ordening. Niet door professionals, maar door fanatieke wandelaars. Een voorbeeld van informele planning avant la lettre. Het was in de canon RO de publiekslieveling. Laat dat stof tot nadenken zijn.

Olympische Spelen 2028 als voorbeeld van 'Centraal wat moet'

In veel landen is de ontwikkeling van een eventuele Olympische locatie een goede impuls voor stedelijke vernieuwing gebleken. In Nederland is in verschillende gremia het debat gaande over Olympische nominatie. Het Nirov participeert daarin. Mogelijke activiteiten zijn een excursie of het opzetten van een olympic development board.

Ontplannen

Regionale en/of lokale sessies onder de noemer: Naar een realistische planvoorraad. De nieuwe vertaling van prognoses en marktontwikkelingen naar programmering en planning van projecten. Dat vraagt tevens om aandacht voor de manifestatie van 'systeemfouten'.

Denktank Infrastructuur, Mobiliteit en Ruimte

Het Nirov wil bijdragen aan het opzetten van een Denktank Infrastructuur, Mobiliteit en Ruimte. De Denktank moet zich buigen over de vraag naar de integrale aanpak van vraagstukken in dit veld. Methoden en technieken staan hierin centraal. Er worden voorbereidende rondes voorzien met onderzoekers, wetenschappers en beleidsmakers. Daarna worden resultaten besproken met de beslissers.

Vereniging Platform Lightrail

De Vereniging Platform Lightrail is in oprichting. Leden zijn stedelijke regio's en steden die concrete plannen hebben om light railverbindingen aan te leggen. Doelstellingen zijn onder meer de uitwisseling van expertise en het voeren van een gezamenlijke lobby voor het belang van light railverbindingen. Het Nirov faciliteert deze vereniging.